

Ю.В. БУЙДІН, С.П. МАШКОВСЬКА

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

БАГАТОГРАННІСТЬ ТАЛАНТУ ВЧЕНОГО-БОТАНІКА, СЕЛЕКЦІОНЕРА-КВІТНИКАРЯ І ПЕДАГОГА В.Ф. ГОРОБЦЯ

Наведено біографічні дані та основні наукові здобутки В.Ф. Горобця за 40-річний період трудової діяльності в Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України.

26 лютого 2010 року виповнилось 65 років від дня народження відомого ученого у галузі інтродукції та селекції квітково-декоративних рослин, автора низки сортів півонії та хризантем, прогресивного й невтомного дослідника, провідного наукового співробітника Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України, кандидата біологічних наук Василя Федоровича Горобця.

Народився В.Ф. Горобець 26 лютого 1945 р. у сім'ї службовців у старовинному місті Лохвиця (Полтавська обл.) на березі однойменної річки (права притока р. Сули, басейн Дніпра). Його батько — Федір Платонович — трагічно загинув, коли хлопчикові було лише 5 років, тому весь тягар виховання трьох дітей (окрім нього, ще старшого брата Леоніда і сестри Олександри) ліг на тендітні плечі матері, Надії Петрівни. У післявоєнні роки жилося дуже скрутно, мати займалася веденням домашнього господарства і підробляла як швачка.

В.Ф. Горобець

Дитячі і шкільні роки Василь Федорович провів у рідному місті, в оточенні мальовничої природи. Допмагаючи матері майже в усіх домашніх справах, він виявив інтерес та навчився крою, шиттю, вишиванню. А потім самостійно робив викрійки і шив одяг для себе. Пізніше В.Ф. Горобець зізнався, що в нього було бажання стати модельєром. З юнацьких років він прагнув створювати щось нове — новий одяг, нові елементи одягу.

З великим задоволенням хлопець допомагав матері вирощувати квіти, а пізніше, відпочиваючи у піонерських таборах, він відшукував цікаві рослини, збирав з них насіння, привозив додому, сіяв, доглядав, отримувал урожай. Водночас у нього пробуджується інтерес до різноманіття рослин, а його душа наповнюється любов'ю до прекрасного. А прагнення до створення нового з часом реалізувалось у творінні прекрасного для людей, для світу — Василь Федорович став селекціонером квітів.

Селекцію вважають видом мистецтва і часто порівнюють працю селекціонера з творчістю художника. Тільки в селекціоне-

ра палітра і фарби зовсім інші — живі. Кольори поєднуються в мозаїчний калейдоскоп саме так, як малює в своїй уяві майстер, а далі — справа природи і ретельного відбору... Але як можна зрозуміти душу "квіткового майстра" та оцінити його творчість, не описавши життєвий шлях, не продемонструвавши сорти, не розповівши, що надихає селекціонера на таку копітку працю. Можливо, ця розповідь для когось стане поштовхом для заняття селекційною справою.

У 1962 р. Василь Федорович закінчив середню школу. Під час навчання він чимало зусиль присвятив вивченню рідної української мови, тим більше, що вчитель цього предмета з великою увагою ставилася до особистості хлопця. Саме вона, виявивши здібності та прагнення учня, рекомендувала йому вступити до Полтавського сільськогосподарського інституту. Однак спроба вступити до цього закладу закінчилася невдало, оскільки умови, запропоновані абітурієнту щодо навчання, не влаштували його.

Під час роботи старшим піонервожатим у Свиридівській 8-річній школі розкрився педагогічний талант і організаторські здібності В.Ф. Горобця. В школі він з успіхом проводить виставки квітів, цікаві конкурси. Навчаючись у школі, він займався у танцювальному гуртку при Будинку піонерів, приділяв танцям багато часу, іноді матері навіть доводилось його лаяти: "...коли вже вчитись будеш, постійно біжиш танцювати...". Працюючи в школі, він організував танцювальний гурток, і своє вміння танцювати передавав учням.

Прагнучи поєднати педагогічну роботу з бажанням вивчати рослини, у 1963 р. Василь Федорович вступає на природничий факультет Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. З часом він зрозумів, що йому все ж таки подобається ботаніка, фізіологія рослин, генетика, виникає бажання займатися цитологією та експериментальним мутагенезом.

Упродовж п'яти років навчання студент займався науково-дослідною роботою на кафедрі ботаніки під керівництвом завідувача кафедри, доцента В.В. Бихуна. Його курсова робота на тему "Вигонка пагонів декоративних кущових рослин на поживних сумішах" та дипломна — на тему "Динаміка накопичення ферментів у видів плодово-ягідних культур" є свідченням наполегливості у роботі, старанного вивчення наукової літератури, точності при постановці експериментальної роботи та добре розвинутої спостережливості.

Василь Федорович з першого курсу був улюбленим студентом у викладачів. Усі дуже дивувались його здатності запам'ятовувати величезну кількість назв видів рослин і сортів. Доцент Г.М. Немировська, виділяючи його з-поміж студентів, підкреслювала здібності і талант майбутнього вченого, говорила: "Горобець, Ви ж просто Лінней".

Василь Федорович пізніше згадував чудові лабораторно-практичні заняття в інституті, а особливо виїзні практики із систематики рослин, які проводила викладач Ольга Антонівна Стасилюнас. У житті кожної людини є інша людина, яка має великий вплив на її вибір чи взагалі майбутнє. Саме такою людиною для Василя Федоровича стала Ольга Антонівна (він називає її "своєю хрещеною"), яка, будучи на той час 35-річним викладачем, помітила талановитого студента другого курсу, зуміла виявити коло його наукових інтересів, а пізніше, навчаючись в аспірантурі Всесоюзного інституту рослинництва (ВІР) у Ленінграді, запропонувала йому також вступити до аспірантури. Експедиція на колекційні ділянки рослин ВІР, яку організувала О.А. Стасилюнас, назавжди запам'яталася Василю Федоровичу. Він досі у своїх розповідях дуже детально і яскраво змальовує махрові сорти левкоїв, які особливо вразили його. З цього часу бажання займатися селекцією квітничково-декоративних рослин охопило його. Він отримав рекомендацію кафедри

ботаніки і вченої ради Полтавського державного педагогічного інституту ім. В.Г. Короленка для навчання в аспірантурі ВІР у відділенні декоративних рослин.

Але життя розпорядилося по-іншому. Після успішного закінчення інституту у 1968–1970 рр. В.Ф. Горобець працював учителем біології і хімії у Полтавській середній школі № 2. Однак прагнення до селекційно-дослідницької роботи спонукає його перейти працювати старшим лаборантом у відділ селекції Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції (1970). Вникнувши у специфіку селекційної роботи, Василь Федорович робить важливий доленосний вибір у своєму житті — у жовтні 1970 р. вступає до аспірантури Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР (нині — Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України). Після складання вступних іспитів у листопаді цього ж року його зараховують аспірантом у відділ квітникових та оранжерейних рослин (сьогодні це два різних відділи — відділ квітnikово-декоративних рослин і відділ тропічних та субтропічних рослин). Після успішного закінчення аспірантури у ботанічному саду, він пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу.

У 1976 р. В.Ф. Горобець успішно захистив кандидатську дисертацію за спеціальністю "ботаніка" на тему "Биологические особенности травянистых пионов (строение, развитие)", яку він виконував під керівництвом видатного вченого, директора ЦРБС, академіка АН України А.М. Гродзінського.

Вивчаючи морфобіологічні особливості півоній, Василь Федорович вперше в Україні дослідив онтогенез, морфогенез монокарпічного пагона окремих видів і сортів, встановив час формування вегетативних та генеративних органів зачаткового пагона в бруньках відновлення. В.Ф. Горобець розробив і реалізував програму створення нових оригінальних за декоративними

якостями високопродуктивних сортів на основі широкого спектра виявленої ним різноманітності півоній за морфологічними, екологічними та фізіологічними властивостями.

Вагомий внесок В.Ф. Горобця в теорію і практику інтродукції та селекції квітникових рослин пов'язаний з вивченням низки аспектів репродуктивної біології та розробкою окремих методичних питань селекції півоній: на основі вивчення біології пилку розроблено умови збереження його життєздатності в процесі тривалого зберігання (понад рік), встановлено терміни максимальної рецептивності гінецею, що дає змогу здійснювати гібридизацію півоній різних строків цвітіння; проведено оригінальні дослідження з вивчення архітекtonіки квітки у зв'язку з гібридизацією та розроблено класифікацію сортів за критерієм махровості та ступенем розвитку генеративних органів; встановлено комбінаційну здатність в окремих видів і сортів та виявлено донорів суперраннього цвітіння та високого рівня махровості; збагачено селекційний фонд півонії створеними ним міжвидовими та інбредними гібридами з високою комбінаційною здатністю; вперше в Україні отримано гібридні сорти з суперраннім цвітінням і оригінальними за формою та забарвленням квітками.

Починаючи з 1970 р., за безпосередньої участі Василя Федоровича мобілізовано 10 видів та 505 сортів трав'янистої півонії. Нині сформована ним колекція налічує 12 видів та 590 сортів і є найбільшою в Україні та однією з найбагатших серед країн ближнього зарубіжжя та Східної Європи. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 299-р від 31 травня 2006 р. колекція півонії отримала статус об'єкта, який становить Національне надбання України. В ній представлені всі садові групи півоній як в історичному плані, так і в плані найсучасніших досягнень світової селекції. Вона є базою для проведення різнопланових наукових досліджень та еталоном

Сорт півонії 'Трокез'

для державного сортовипробування півонії. Вона також є джерелом поповнення колекцій регіональних ботанічних садів і вихідного посадкового матеріалу для збагачення та оновлення асортименту цієї культури.

Тривалий час, до 20 років, а то й більше, має витратити селекціонер, щоб отримати новий сорт півонії. А результати роботи, яка була започаткована ще в аспірантські роки — потрійна міжвидова гібридизація, яку вперше в Україні у селекційній роботі з півонією використав Василь Федорович, він отримує лише зараз. Яке ж терпіння потрібно мати, щоб дочекатися такого творіння, як сорти півонії 'Трокез', 'Фаворит', 'Метелик', 'Червона Вежа', 'Чемпіон' та інші.

Улюбленим сортом Василя Федоровича є 'Жемчужная Розсип', який отримано від вільного перезапилення. У Німеччині цей сорт викликав справжній фурор і завоював другий приз на міжнародній виставці квітів. Нині у Москві цей сорт півоній має найвищу ціну і користується великим попитом. Народжувалося перламутрово-рожеве диво цілих 17 років. "За часів Радянського Союзу зареєструвати сорт можна було тільки в Москві,— згадує селекціонер. — Літак вилітав у середу. А напередодні, у

Сорт півонії 'Червоні вітрила'

вівторок, пройшов дощ. Краплі роси на зрізаних квітах за час транспортування перетворилися на бурі плями. Такий брак на жодну експертизу не беруть. Отже, довелось чекати наступного року. І знову історія повторилася". Втретє селекціонер сам повіз свій шедевр до Білокам'яної. Ретельно запакував кожну квіточку, але коли в Москві відкрив коробку, побачив жалюгідні почорнілі пелюстки. Удача посміхнулася аж на четвертий рік.

Виведення сорту асоціюється з багаточисними пошуками, сумнівами і терзаннями. Це копітка щоденна праця, часто непередбачувана, але творча. Минуть роки перш ніж прийде успіх. Та коли вдається створити новий сорт, отримуєш глибоке відчуття задоволення. "Нема в світі більшого задоволення, ніж бачити розквітлим новий сіянець! Цю радість не зрівняти з іншою! Хто причетний до творіння — щасливий, тому раджу молодим: поспішайте творити красу!" — радить В.Ф. Горобець.

Маючи велике прагнення створювати красу та розвивати свій талент В.Ф. Горобець, крім півонії, залучив до селекційної роботи хризантему дрібноквіткову, а останніми роками ще й флокс вологистий.

Сорт півонії 'Жемчужная Розсипь'

Без таланту, високої внутрішньої культури, творчого смаку неможливо створити щось нове, захоплююче і чудове... Пригадаймо найвідоміші сорти — переможці і призери виставок: півонії — 'Жемчужная Розсипь', 'Ювілей Києва', 'Червоний Оксамит', 'Світлана', 'Скарбниця', 'Чарівник', хризантеми — 'Хрустальня', 'Зорепад', 'Сяйво', 'Бархат', 'Лелія', 'Кнопа', але вони є результатом безкомпромісного відбору: часом з-понад 12 тисяч сіянців вибирав лише п'ять перспективних рослин. Василь Федорович належить до когорти селекціонерів, які вважають, що в нового сорту повинні бути оригінальні ознаки та високі декоративні якості, надзвичайна витонченість і досконалість. Більшість сортів півонії, створені ним, характеризується поєднанням відмінних декоративних якостей із пристосованістю до зональних едафокліматичних умов та високою адаптаційною здатністю, що створює потенційні можливості для їх широкого впровадження в різних регіонах.

Набуті глибокі знання та наполеглива багаторічна творча праця дали змогу здібному селекціонеру досягти вагомих успіхів. На сьогодні, В.Ф. Горобець — автор 54 сортів (27 сортів півонії і 27 сортів хри-

Сорт хризантеми 'Умка'

зантем), що підтверджено авторськими свідоцтвами. 27 сортів півонії та 25 сортів хризантем занесено до Державного реєстру сортів рослин України (2009).

Сорти півонії і хризантеми, виведені Василем Федоровичем, отримали визнання не лише в Україні, а й на світовому рівні. Свідченням цього є районування багатьох з них у країнах колишнього СРСР та Балтії, численні золоті та срібні нагороди ВДНГ СРСР та ВДНГ УРСР, а також призи та медалі спеціалізованих міжнародних виставок "Експо-90" (Японія), "Флоріана-92" (Нідерланди), "ІГА-93" (Німеччина).

У творчому доробку науковця понад 100 наукових та науково-популярних праць, серед них "Довідник квітникаря-любителя", "Советы по ведению приусадебного хозяйства", "Каталог цветочно-декоративных растений стран СНГ и Балтии", "Хризантемы", "Каталог растений Центрального ботанического сада им. Н.Н. Гришко", "Каталог декоративных растений для городского и пригородного озеленения Лесостепи и Полесья Украины", "Колекційний фонд квітничково-декоративних рослин Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України". Він є автором методик проведення експертизи сортів півонії та флокса волотистого на від-

мінність, однорідність і стабільність, на основі яких проводиться державна реєстрація вітчизняних сортів цих культур.

В.Ф. Горобець — активний громадський діяч і хороший організатор. Він тривалий час очолював Раду молодих дослідників ЦРБС, яка активно займалася проведенням всесоюзних молодіжних конференцій у галузі ботаніки та інтродукції, був секретарем експертної комісії Ботанічного саду з апробації нових сортів квітниково-декоративних рослин, членом шефської комісії, членом секції охорони зелених насаджень і очолював секцію квітників Українського товариства охорони природи.

Упродовж багатьох років В.Ф. Горобець проводить велику просвітницьку роботу з питань квітництва серед фахівців, квітників-любителів і населення. Він читає лекції, виступає на телебаченні і по радіо, є ініціатором та організатором виставок квітів, які регулярно проводить відділ квітниково-декоративних рослин. Останніми роками він організовував тематичні виставки півоній, на яких демонструвалося близько 200 сортів вітчизняної та зарубіжної селекції. Протягом багатьох років Василь Федорович бере активну участь в організації та оформленні експозиції Ботанічного саду на міській виставці квітів, присвяченій Дню Незалежності України.

Чудові організаторські здібності і педагогічний талант були запорукою успішної роботи Василя Федоровича на посаді завідувача відділу квітниково-декоративних рослин (1987–1992, 2003–2009). Співробітники з особливою повагою ставляться до завідувача, який уміє знайти до кожного індивідуальний підхід, практично ніколи не підвищуючи голос, бути вимогливим, добитись від кожного максимального результату, розуміє проблеми кожного, залишаючись при цьому завжди справедливим. Дуже імponує те, що як керівник Василь Федорович уміє згладжувати "гострі кути", завдяки чому у відділі завжди па-

нує доброзичлива атмосфера, що, звичайно, відбивається на продуктивності праці. У такому колективі почуваєшся комфортно. Василь Федорович любить свій колектив і дорожить ним. Його девізом є твердження: "Потрібно сприймати кожного таким, яким він є". Для того щоб вселити оптимізм у кожного, він нагадує, що "ми найкращі". Це не просто слова... Вони спонукають до правильних дій у взаємовідносинах у колективі.

Неодноразово Василь Федорович був керівником курсових та дипломних робіт, виробничих практик студентів з різних навчальних закладів м. Києва. Нині два аспіранти виконують під його керівництвом кандидатські роботи. Його учень, кандидат біологічних наук Ю.В. Буйдін, виконує обов'язки завідувача відділу квітниково-декоративних рослин. Так В.Ф. Горобець передає свої знання, уміння і навички молодому поколінню, залучає їх до наукової та організаційної роботи.

Василю Федоровичу притаманні відданість улюбленій справі, простота в спілкуванні, людяність, щирість, широка ерудиція, велика працьовитість. Його наукова діяльність відрізняється безпомилковою інтуїцією стосовно вибору актуального наукового напрямку ботанічних досліджень та оптимальною стратегією і тактикою у вирішенні конкретних завдань.

Зважаючи на великий стаж роботи Василя Федоровича, молоде покоління науковців отримують його поради, консультації. Його аспіранти кажуть: "Василь Федорович є надзвичайно добрим і чудовим керівником, вчить не тільки дотримуватися поставлених завдань, а й думати самостійно, творчо підходити до виконання завдань, не боятися експериментувати і запитувати. Він завжди порадить, допоможе і спрямує...", "Працюючи поруч з Василем Федоровичем відчуваєш доброзичливість, енергійність і водночас принциповість його особистості. Він як джерело новаторських ідей з безмежним організаторським талан-

том. Це людина, яка цінує кожен мить безцінного Божого дару — життя".

Знаючи Василя Федоровича як надзвичайно порядну людину й особистість, завжди готову прийти на допомогу у важкі часи, хочемо від імені співробітників відділу квітничково-декоративних рослин з нагоди його ювілею не тільки подякувати йому, а й зауважити, що ми всі разом можемо пишатися спільно зробленим. Важко переоцінити ту величезну й необхідну роботу, яку провів кожен з нас за Вашої підтримки заради майбутнього України. Тут доречно навести слова М.І. Пирогова: "Час розсудить і оцінить краще за нас і наші переконання, і наші дії, і якщо ми вірно служили ідеї, яка вела нас до істини, то будемо сподіватися, що потік часу не віднесе її разом із нами".

Багаторічну творчу працю вченого відзначено численними нагородами, зокрема у 1999 р. йому присуджено премію ім. Л.П. Симиренка НАН України, у 2001 р. — звання "Кращий винахідник Національної академії наук України", у 2002 р. — нагороджено медаллю "Лауреат ВВЦ" Всеросійського виставкового центру (Москва), у 2006 р. — присуджено премію імені академіка М.М. Гришка Ради ботанічних садів і дендропарків України за вагомі досягнення в галузі селекції рослин, а також нагороджено багатьма грамотами і дипломами за плідну працю з розвитку квітництва в Україні, популяризації наукових знань і впровадження досягнень науки, за лекторську активність, значний вклад у справу охорони природи тощо.

Одним із важливих гарантів успішного розкриття багатогранності особистості Василя Федоровича та реалізації його творчих задумів була і є його сім'я. Василь Федорович — чудовий сім'янин, вдячний син, уважний і вірний чоловік, хороший батько. Його дружина — Світлана Олександрівна — кандидат біологічних наук, тривалий час працювала в НБС у відділі фізіології та алелопатії. Це людина з дуже чуйною, доб-

рою, щирою душею. Починаючи із студентських років (а знайомі вони з першого курсу, навчалися в одній групі в інституті), ці двоє чудових людей завжди разом, підтримували, допомагали один одному. Студентська дружба переросла в міцну сім'ю науковців. Вони виховали сина Андрія, який є їхньою гордістю і надією. Батьки зуміли прищепити сину любов до науки, він закінчив Московський державний університет ім. М.В. Ломоносова, аспірантуру, захистив кандидатську дисертацію, нині є завідувачем аналітичної лабораторії Інституту ґрунтів імені В.В. Докучаєва РАН.

Спостерігаючи за щоденним, по вінця наповненим працею, добром, скромністю, самовідданістю життям Василя Федоровича Горобця, дедалі більше переконуєшся, що це людина незвичайної великої душі, в якій органічно поєднується любов до природи, людини, праці, науки, культури, до всього прекрасного. Василь Федорович продовжує захоплюватися танцями і балетом. Незважаючи на те, що публічні виступи, участь у танцювальних конкурсах у складі ансамблю танцю Палацу культури залізничників м. Полтави уже позаду, він цікавиться життям і творчістю знаменитостей, які пов'язали своє життя з танцями і балетом. Часто відвідує театри у Києві, а також в інших містах, де буває під час відряджень чи відпусток, для того щоб насолодитися цим видом мистецтва і віддати шану талановитим людям. Дуже цікаво і захоплююче розповідає Василь Федорович про акторів кіно, естрадних співаків. Здається, що ці великі таланти надихають його на творчість. А його сорти, їхня божественна краса, надихають на творчість багатьох поетів та художників.

Вітаючи Василя Федоровича Горобця з 65-річним ювілеєм та 40-річчям його трудової діяльності в Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України, хочеться побажати йому міцного здоров'я, бадьорості, радості, безмежного людського щастя, терпіння, злагоди й добробуту,

творчої наснаги, польоту мрій, реалізації життєвих планів і задумів та подальших успіхів у створенні прекрасного.

Рекомендував до друку
П.А. Мороз

Ю.В. Буйдін, С.П. Машковская

Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко
НАН Украины, Украина, г. Киев

МНОГОГРАННОСТЬ ТАЛАНТА УЧЕНОГО-
БОТАНИКА, СЕЛЕКЦИОНЕРА-ЦВЕТОВОДА
И ПЕДАГОГА В.Ф. ГОРОБЦА

Приведены биографические данные и основные научные достижения В.Ф. Горобца за 40-летний

период трудовой деятельности в Национальном ботаническом саду им. Н.Н. Гришко НАН Украины.

Yu.V. Buidin, S.P. Mashkovska

M.M. Gryshko National Botanical Gardens,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

MANY-SIDED NATURE OF TALENT
OF SCIENTIST-BOTANIST, FLORICULTURIST,
HYBRIDIZATOR AND TEACHER V.F. GOROBETS

Biographic information and basic scientific achievements of V.F. Gorobets for 40-years period of labour activity in the M.M. Gryshko National Botanical Gardens of the NAS of Ukraine are presented.